

Darius AMILEVIČIUS

Vytauto Didžiojo universitetas

Pirmoji Petro kalba (Apd 1, 16–22): ką išties išpranašavo Raštas ir kokią funkciją tekste atlieka 19 eilutė

Straipsnyje retorinės analizės metodu išanalizuota pirmoji Petro kalba (Apd 1, 16–22). Analizės tikslas – išspręsti nuo seno biblistus dominančias teksto struktūros problemas, nes tai hermeneutinis raktas į teksto interpretaciją. Dėl to visas dėmesys sutelkiamas į vidinę teksto organizaciją ir jo santykį su kontekstu. Nors buvo analizuotas tekstas originalo kalba, bet skaitytojų patogumui straipsnyje pateikiama šio straipsnio autoriaus atlikto originalų tekstą atspindinčio vertimo į lietuvių kalbą analizė. Semitų autoriai, net ir rašydami graikų kalba, liko ištikimi semitų kompozicijos modeliams, todėl retorinė analizė yra tinkamiausias metodas, padedantis suprasti autoriaus retorinę strategiją ir minties plėtojimo dinamiką.

In this article with the method of rhetorical analysis the first speech of Peter (Act 1, 16–22) was analyzed. The purpose is to resolve the problems of the organization of the text, which for some time are in the center of attention of scientists, because the resolutions are the hermeneutical key to the heart of the interpretation. For this purpose all the attention turns around the inner organization of the text and its connections with the context. The analysis was done on the text in Greek, but for the convenience of the readers in the article the Lithuanian translation is analyzed, that reflects the original text and was accomplished by the author of this article. The Semitic authors composed their books in Greek according to the model of the Semitic composition. For this reason the rhetorical analysis is the method most suitable to recover the rhetorical strategy of the text and the dynamics of the development of the thought.

Ivadas: Petro kalbos Apaštalų darbų knygoje

Lukas Apaštalų darbų knygoje daug dėmesio skiria apaštalų Petro ir Pauliaus tiesioginei kalbai. Ji užima daugiau kaip penktadalį knygos teksto (226 eilutes iš visų 1006 eilučių): Petras prabyla 14 kartų ir jo tiesioginei kalbai skiriamos 97 eilutės (arba apie 10 proc. visos knygos teksto), Paulius – 13 kartų, jo tiesioginei kalbai skiriamos 129 eilutės (arba apie 13 proc. visos knygos teksto). Nors šie skaičiai rodo nedidelę persvarą Pauliaus naudai, reikia nepamiršti, kad teksto apimtis buvo skaičiuota sąlyginiais teksto vienetais (eilutėmis), todėl ir rezultatai yra apytiksliai. Tikslėsius duomenis būtų galima gauti suskaičiavus žodžius, bet tokio pobūdžio analizė ir jos rezultatai mažiau svarbūs šiam darbui.

Svarbiausia apytiksliai įvertinti, kiek dėmesio autorius skiria personažų tiesioginei kalbai, ir apibrėžti tyrimo objektą. Vien kiekybinio įvertinimo rezultatai rodo, kad Petro ir Pauliaus „kalbos“ yra labai svarbus Apaštalų darbų knygos elementas ir autorius abiejų personažų „kalboms“ skiria vienodą dėmesį.

Iš visų Petro tiesioginės kalbos atvejų akivaizdžiai išsiskiria aštuoni kompoziciniai vienetai: Apd 1, 16–22 (Petro kalba pasakojime apie Motiejaus išrinkimą apaštalų), Apd 2, 14–41 (Petro kalba pasakojime apie pirmąsias Sekmines), Apd 3, 12–26 (Petro kalba pasakojime apie luošio išgydymą), Apd 4, 8–12 (Petro kalba tautos vadovų susirinkime), Apd 5, 29–32 (Petro kalba aukščiausiam teisme), Apd 10, 34–43 (Petro kalba pasakojime apie Kornelijaus krikštą), Apd 11, 5–17 (Petro kalba tikinčiųjų susirinkime Jeruzalėje), Apd 15, 7–11 (Petro kalba apaštalų susirinkime Jeruzalėje).

Biblijos komentatoriai jau seniai nustatė „kalbų“ svarbą Apaštalų knygoje ir su „kalbomis“ susijusias problemas bandė spręsti, vadovaudamiesi klasikinės graikų ir romėnų retorikos analizės principais. Tokie tyrimai iš esmės nieko neišsprendė, mokslininkus įklampino į naujas problemas ir atskleidė, kad Naujojo Testamento autoriai personažų tiesioginę kalbą komponuoja ne pagal klasikinės graikų ir romėnų retorikos reikalavimus¹.

Šio darbo tyrimo objektas – pirmoji Petro kalba (Apd 1, 16–22). Tyrimo tikslas – išspręsti sąryšio tarp Apd 1, 16 ir Apd 1, 20, taip pat hipotetinio intarpo (Apd 1, 18–19) problemas. Tyrimo metodas – retorinė analizė². Uždaviniai: 1) atlikti autoriaus retorinę strategiją atspindintį teksto vertimą į lietuvių kalbą; 2) atlikti originalaus teksto ir jo vertimo retorinę analizę, įskaitant teksto gramatikos, leksikos ir artimesnio bei tolesnio konteksto analizę.

Pirmosios Petro kalbos (Apd 1, 16–22) problematika

Nedidelės apimties pirmoji Petro kalba Apaštalų darbų knygoje (o kartu pirmas kartas, kai Petras prabyla) yra tikras kietas riešutėlis egzegetams. Pagrindinės problemos, kurių nesugeba išspręsti tradicinė egzegezė, yra dvi:

1. Koks sąryšis tarp Apd 1, 16 ir Apd 1, 20, t. y. ką išties išpranašavo „Raštas“?

2. Kokią funkciją tekste atlieka Apd 1, 18 (specifinis pasakojimas apie Judo žūtį) ir Apd 1, 19 (informacija apie sklypo specifinį pavadinimą)?

Vienas žymiausių Apaštalų darbų knygos žinovų J. Dupont'as, analizuodamas Apd 1, 16 ir Apd 1, 20 sąryšio problematiką, pasiūlo keturias hipotezes: 1) 1, 16 ir 1, 20 kalba apie skirtingas pranašystes, todėl jokios sąsajos nėra³; 2) vienaskaita „Raštas“ kreipia į abidvi citatas Apd 1, 20⁴; 3) vienaskaita „Raštas“ (1, 16) kreipia į antrąją Apd 1, 20 citatą⁵; 4) vienaskaita „Raštas“ (1, 16) kreipia į pirmąją Apd 1, 20 citatą⁶. Nei pats J. Dupont'as, nei kiti mokslininkai nei patvirtino, nei paneigė šias hipotezes. Problemos sprendimas ne tik palengvintų pirmosios Petro kalbos interpretaciją, bet suteiktų naujų žinių apie Luko naudojamą Senojo Testamento tekstų citavimo ir interpretavimo techniką.

Labai dažnai Biblijos komentarų autoriai Apd 1, 18 ir Apd 1, 19 jungia į vieną kompozicinį bloką⁷, nors nesugeba įtikinamai paaiškinti, kodėl taip daro. Apd 1, 18 ir Apd 1, 19 akivaizdžiai priklauso skirtingiems kompoziciniams vienetais, o eilučių jungimas tik dėl tam tikro turinio elementų atitikmens yra menkas argumentas. Tai greičiau parodo tra-

dicinės egzegezės nepajėgumą spręsti su teksto visuma susijusių problemų. Reikia pripažinti, kad ir klasikinės egzegezės atstovai pradėjo suprasti, kad diachroniniai metodai yra netinkami teksto kompozicijos problemoms spręsti. Tai akivaizdžiai atspindi M. Wilcoxo nuomonė: „Jau buvome konstatavę, kad šis trumpas tekstas, ypač 1, 18–19, ir anksčiau buvo traktuojamas kaip intarpas į kalbos tekstą. Gal jau pats laikas keisti nusistovėjusių nuomonę ir į problemą pažvelgti visai kitaip: gal ne Lukas įterpė 18–19 eilutes į kalbos tekstą, o šis, jau anksčiau egzistavęs, tekstas yra išeities taškas ir ašis, su kuria siejama likusi teksto dalis?“⁸

Teksto vertimas:

¹⁶Vyrai broliai, turėjo išsipildyti Raštas, kurį išpranašavo Šventoji Dvasia lūpomis Dovydo apie Judą, tapusį vadu suėmusių Jėzų, ¹⁷nes priskaičiuotas buvo prie mūsų ir turėjo dalį šios tarnystės. ¹⁸Jis gi įsigijo sklypą iš atlygio už nedorybę ir, stačia galva puolęs žemyn, plyšo pusiau, ir išvirto visi viduriai jo. ¹⁹Ir (tai) pasidarė žinoma visiems gyventojams Jeruzalės, todėl buvo pavadintas tas sklypas jų kalba Hakeldamach, – tai reiškia: „Kraujo Sklypas“. ²⁰Nes parašyta Psalmių knygoje: „Tepavirsta jo sodyba dykviete, ir niekas tenegyvena joje“, bet „Jo pareigas teperima kitas“. ²¹Todėl turi drauge su mumis vaikščiojusių vyrų, visą laiką, kol įėjo ir išėjo tarp mūsų Viešpats Jėzus, ²²pradedant Jono krikštu ir baigiant diena, kai buvo paimtas iš mūsų, liudytoju jo prikėlimo su mumis tapti vienas iš šių.

Pirmosios Petro kalbos artimesnio konteksto analizė

Pirmoji didžioji Petro kalba yra stambesnės apimties kompozicinio vieneto – pasakojimo apie Motiejaus išrinkimą apaštalu (Apd 1, 15–26) – dedamoji dalis. Pats pasakojimas apie Motiejaus išrinkimą apaštalu yra strategiškai svarbioje Apaštalų darbų knygos vietoje. Jis įterptas tarp „Luko idiliško ankstyvosios Jeruzalės krikščionių bendruomenės aprašo...“⁹ (1, 12–14) ir Sekminių stebuklo pasakojimo (2, 1–4). Vertinant knygos siužeto chronologijos aspektu, apie Motiejaus išrinkimą pasakojama po Jėzaus įžengimo į dangų ir prieš Šventosios Dvasios atsiuntimo iš dangaus įvykį – tai momentas, kai bendruomenė likusi viena.

Pasakojimas apie Motiejaus išrinkimą sudarytas iš penkių dalių: kompozicijos kraštuose ir centre trumpi naratyviniai tekstai, tarp jų įsiterpia dvi tiesioginės kalbos kompozicijos (1, 16–22 – pirmoji Petro kalba; 1, 24–25 – mokinių malda)¹⁰. Tai hebrajų kompozicijai būdingas modelis, matomas Senojo Testamento raštuose (pvz., 1 Sam 21), kai naratyvinė dalis pasakoja įvykį, o tiesioginės kalbos dalis pateikia įvykio teologinę interpretaciją¹¹.

Pirmosios Petro kalbos įžanginėje frazėje (Apd 1, 15) aprašoma nebūdinga situacija:

1) ši kartą trūksta akivaizdžios kalbos priežasties¹², nes kitas Petro kalbas Apaštalų darbų knygoje išprovokuoja aplinkinių klausimai arba raginimai;

2) „Petras atsistojo“. Kalbančiojo pozicija būdinga graikų kalbėtojui, bet visiškai nebūdinga hebrajų mokytojui, kuris mokydamas sėdi (Apd 2, 14; 15, 7);

3) skaičius 120 (Apd 1, 15; susirinkusių skaičius) yra sudėtinis $120 = 12 \times 10$ ir jį atkar-toja apaštalų kolegijos papildymo aritmetika $1 + 11 = 12$ (Apd 1, 26). Tai rodo, kad Lukui

Motiejaus išrinkimo pasakojime labai svarbu pabrėžti 12 Izraelio giminių arba išrinktosios tautos visumos kontekstą¹³.

Pirmoji Petro kalba Motiejaus išrinkimo pasakojime yra labai svarbus kompozicinis elementas. Tai rodo ir turinys, ir apimtis, ir sudėtinga kalbos kompozicija. Griežtąja prasme Motiejaus išrinkimo pasakojime pastebimas kiekybinis paralelinių pasakojimo dalių disbalansas (7 eilutės skirtos Petro kalbai ir 2 eilutės – mokinių maldai), kuris labai retas Senojo Testamento raštuose, retai pastebimas pirmajame Luko tome (Evangelijoje pagal Luką), bet dažnas Apaštalų darbų knygoje. Atrodo, kad Lukas ištikimai laikosi hebrajų kompozicijos taisyklių, išskyrus kiekybinio balanso taisyklę¹⁴.

Pirmosios Petro kalbos tolesnio konteksto analizė

Kaip buvo nurodyta įvade, šio darbo tikslas yra ne teologinis pirmosios Petro kalbos komentaras, o retorinė analizė ir teksto problemų sprendimas, todėl šiame skyriuje apsiribojama tik dviejų elementų analize platesniame Biblijos kontekste.

Pirmasis elementas – tai kraupios Judo žūties aprašo terminija. Lyginant Luko pasakojimą su Mt 27, 3–10, matyti, kad Lukas pasakoja visai kitą įvykio variantą arba įvykį interpretuoja savaip¹⁵. Kodėl Lukas pasakoja kitą Judo baigties versiją arba ją kuria pats? Pasitelkęs specifinę terminiją Lukas vertina Judą kaip maištininką prieš Dievą, o jo mirtį – kaip Dievo bausmę maištininkui (Mato pasakojamame variante Judas vertinamas kaip išdavikas). Formuluoatė „stačia galva puolęs žemyn“ skaitytojui primena Išm 4, 19: „Paskui jie bus paniekinti lavonai, amžina pašaipą tarp mirusiųjų. Tikrai Dievas parblošk (πρηγεις) juos nebylius, išplėš juos iš šaknų; jie bus visiškai sunaikinti, kentės širdgėla, pražus jų atminimas.“ Tai vienintelis atvejis, kai Lukas daro aliuzijas į Išminties knygą, tačiau tai nereiškia, kad jis su šia knyga menkai susipažinęs¹⁶. Antroji aliuzija į Senojo Testamento raštus – terminas „viduriai“ (τὰ σπλάγχνα), kuris skaitytojui primena 2 Sam 20, 10, kur pasakojama apie prieš Dovydą sukilusio Amasos nužudymą: „Amasa kalavijo Joabo kairėje rankoje nepastebėjo. Joabas taip smogė jam į pilvą, kad jo viduriai pasipylė ant žemės (καὶ ἐξεχύθη ἡ κοιλία αὐτοῦ), ir jis mirė. Antro smūgio jam duoti nereikėjo.“ Reikia pažymėti, kad Jėzaus (Lk 23, 44–46) ir Stepono (Apd 8, 55–60) nužudymus Lukas aprašo daug subtiliau nei Judo.

Antrasis elementas – Jeruzalė. Pranašų raštuose Jeruzalė vadinama nuodėmės ir nuosprendžio miestu. Jos didžiausia nuodėmė – nusigėžimas nuo Dievo ir maištas prieš jį (pvz., Iz 3, 8.16; Jer 1, 16; 2, 28). Jeruzalė netgi vadinama „kraujo miestu“ (ἡ πόλις τῶν αἱμάτων Ez 22, 2s.; 19; 24, 6)¹⁷. Apd 1, 19 Lukas pateikia ne Jeruzalės pavadinimo interpretaciją, kurią graikakalbis graikiško Senojo Testamento (LXX) versijos skaitytojas jau žino, bet stengiasi išversti transliteruotą aramėjų sudurtinį pavadinimą, kurio sudėtyje yra „kraujas“ (κρ αίμα)¹⁸. N. Pavoncello nustatė, kad Senojo Testamento raštuose šaknis κρ (kraujas) aptinkama 360 kartų. 230-ties iš jų kontekstas – smurtinė mirtis, kai išliejamas kraujas ir sutepama žemė¹⁹. Nors tikro arba įsivaizduojamo kraujo akivaizdoje retas žmogus lieka abejingas²⁰, tačiau neatrodo, kad „kraujas“ šiame tekste atlieka vien retorinę funkciją. Taigi graikakalbis Luko raštų skaitytojas arba klausytojas lengvai pastebi paralelę tarp „kraujo miesto“ ir „kraujo sklypo“ .

Teksto gramatikos ir leksikos analizė

16 eilutė: „Raštas“ (τὴν γραφήν)

Vienaskaita „Raštas“ apsinkina teksto interpretaciją. Vertime į lietuvių kalbą problemos bandoma išvengti vertiniu „Rašto žodžiai“. Kalbėdami apie Senojo Testamento tekstus, Naujojo Testamento autoriai dažniau vartoja daugiskaitą „raštai“ (αἱ γραφαί). Vienaskaita „Raštas“ gali reikšti visą Senąjį Testamentą (kolektyvine prasme) arba konkretų Senojo Testamento tekstą, bet šios kalbos tekste Lukas cituoja du tekstus (o ne vieną). Biblistai šiuo klausimu nėra priėję bendros nuomonės²¹. „Dovydo“ paminėjimas gali reikšti, kad Lukas kalba tik apie Psalmių knygą, bet tai klaidingas požiūris (Lk 20, 42; 24, 44; Apd 1, 20; taip pat Apd 13, 33). Vienaskaita „Raštas“ turėtų krieipti tik į vieną citatą, bet yra dvi. Įdomų sprendimo būdą siūlo J. A. Fitzmayeris. Jis teigia, kad Lukas pradeda nuo bendrinio termino „Raštas“, Dovydo paminėjimas leidžia skaitytojams suprasti, kad kalbama tik apie Psalmių knygą, galiausiai cituojami konkretūs Psalmių knygos tekstai. Taigi Psalmių knygos citatos pateikiamos kaip aukščiausią autoritetą turinčios rašytinės pranašystės²². Teologiniame kontekste tai skamba įtikinamai, bet teksto analizės aspektu J. A. Fitzmayeris nei patvirtina, nei paneigia J. Dupont'o hipotezes.

Rankraščiuose C³ D E Ψ 33 1739^s po „Raštas“ (τὴν γραφήν) eina įvardis „šis“ (ταυτην). Tai rodo, kad ankstyvaisiais amžiais teksto perrašinėtojai ir komentatoriai taip pat susidūrė su vienaskaitos interpretavimo problema ir pasitelkę rodomąjį įvardį bandė vienaskaitą „Raštas“ sujungti su dviem citatomis.

18 eilutė: „įsigijo sklypą iš atlygio už nedorybę“ (ἐκτήσατο χωρίον ἐκ μισθοῦ τῆς ἀδικίας)

Veiksmažodis κτάομαι (įsigyti, pirkti) nėra dažnas Naujojo Testamento raštuose. Penkis kartus šis veiksmažodis vartojamas Luko raštuose (Lk 18, 12; 21, 19; Apd 1, 18; 8, 20; 22, 28; du – Mt 10, 9 ir 1 Tes 4, 4). C. K. Baretto nuomone, šiuo veiksmažodžiu autorius nori pabrėžti aspektą „pirkti ką nors už tam tikrą pinigų sumą“²³. Nors Apd 1, 18 pinigai tiesiogiai neminimi, bet skaitytojas supranta, kad „atlygis“ turi piniginę išraišką, nes iš „atlygio“ perkamas κτάομαι sklypas (χωρίον). Kalbama apie materialinę vertybę, kuri tampa nuosavybe (Mt 27, 7 ἠγόρασαν ἐξ αὐτῶν τὸν Ἄγρον τοῦ Κεραμέως). Mato vartojamą terminą ἄγρον Lukas keičia į χωρίον. Tai Luko raštų specifinis terminas: Naujajame Testamente minimas 10 kartų, iš jų 7 kartus Apaštalų darbuose (1, 18.19x2; 4, 34; 5, 3.8; 28, 7), bet nė karto nevartojamas Luko evangelijoje. Nors esminio skirtumo tarp šių terminų nėra (abu vartojami, verčiant į graikų kalbą aramėjų terminą ἄρα „laukas“, kaip pavadinimo Akeldama dedamąją dalį), bet χωρίον turi specifinį niuansą „sklypas, vienkiemis“.

19 eilutė: „Jeruzalė“ (Ἱερουσαλήμ)

Helenistiniu laikotarpiu hebrajų pavadinimas „Jeruzalė“ turi dvi graikų kalbos formas: Septuagintoje aptinkama Ἱερουσαλήμ, apokrifiniuose raštuose – Ἱερουσόλυμα. Kai kurie graikakalbiai semitų autoriai, norėdami išvengti sąskambio su terminu ἱερός, vartoja vien

terminą *Ἱερουσόλυμα*²⁴. Luko teologijoje terminas „Jeruzalė“ yra labai svarbus, bet autorius vartoja abi termino formas (36 kartus *Ἱερουσαλήμ* ir 23 kartus *Ἱερουσόλυμα*), todėl susiduriama su interpretacijos problema. I. de la Potterie nuomone, *Ἱερουσαλήμ* visada turi teologinius bruožus (pabrėžiant „šventojo miesto“ bruožą), o forma *Ἱερουσόλυμα* dažniausiai vartojama misijų kontekste nurodant geografinę vietovę arba neutraliame kontekste²⁵. Tai akivaizdžiai rodo termino formų sklaidos Apaštalo darbų knygoje dinamika²⁶:

Apd sk.	<i>Ἱερουσαλήμ</i>	<i>Ἱερουσόλυμα</i>
1–7	11x	1x
8–19	14x	8x
20–24	10x	4x
25–28	1x	10x

Specifinės termino formos vartojimas įspėja skaitytoją, kad pirmojoje Petro kalboje „Jeruzalė“ yra ne šiaip sau geografinė vietovė, o teologinė reikšmė turintis terminas. Svarbu paminėti, kad Senojo Testamento pranašų raštuose aptinkama nuomonė, jog Jeruzalė – tai nuodėmės ir nuosprendžio miestas, o didžiausia Jeruzalės ir jos gyventojų nuodėmė ta, kad jie nesisuko nuo Dievo ir maištavo prieš jį (Iz 3, 8, 16; Jer 1, 16, 2, 28). Pranašai Jeruzalę netgi vadina „kraujo miestu“ (Ez 22, 2 ir toliau; 19; 24, 6).

21 eilutės sintaksės problematika

Sakinio sintaksė yra tokia sudėtinga, kad tekstą labai sunku išversti pažodžiui, ypač jį verčiant linijine tvarka. Sakinio dalių tvarka gana neįprasta. Pagrindinio sakinio veiksnys „vienas“ atsidūręs pabaigoje, tarinio sudėtinės formos „turi tapti“ dėmenys atskirti vienas nuo kito (vienas pradžioje, kitas pabaigoje). Ilgos laiko aplinkybės, įpleištuotos į sakinio vidurį, pagrindinio sakinio dalis nutolina vieną nuo kitos. Sudėtinio sakinio struktūra rodo, kad kiekviena pagrindinė sakinio dalis autoriui yra tokia svarbi, kad jis stengiasi jas visas labai detalai apibūdinti. Kiekybinis vertinimas rodo tam tikrą autoriaus dėmesio paskirstymo hierarchiją: veiksnį ir tarinį aprašo beveik vienodas žodžių skaičius (atitinkamai 6 ir 9 žodžiai), laiko aplinkybėms skiriamas ypatingas dėmesys – 24 žodžiai. Gramatikos ir sintaksės aspektu neįmanoma paaiškinti 21-os eilutės keistos struktūros. Gali būti, kad susiduriama su Naujojo Testamento raštams būdingu fenomenu, kai graikų kalba išdėstoma nedidelės apimties centruota kompozicija. Šią prielaidą galima patikrinti atliekant retorinę teksto analizę.

22 eilutė: „jo pri(si)kėlimo“ (τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ)

Kaip visada atsitinka junginių su kilmininko linksniu atvejais, gana problemiška išversti ir interpretuoti junginį „jo pri(si)kėlimo“. Šiuo atveju vertimas kyla iš interpretacijos: kas yra „prikėlimo“ subjektas, o kas – objektas. Šiuolaikinė katalikų teologija vienareikšmiškai suteikia pirmenybę „jo prisikėlimo“, bet Luko raštuose autorius akivaizdžiai pabrėžia

Dievo viršenybę, todėl, norint nenukrypti nuo teksto ir siekiant išlaikyti autoriaus mintį, vertime naudojama „jo prikėlimo“.

Kalbos retorinė analizė

Tekstas (16–22) sukomponuotas iš trijų dalių. Kompozicija centruota (pagal modelį **ABA'**) ir gerai subalansuota (po tris eilutes kraštinės dalys ir vienos eilutės centrinė dalis).

<i>Maištininkas</i> Judas neteko PAREIGŲ	16–18
Šventasis miestas išties yra <i>maištininkų</i> miestas	19
Judo PAREIGAS turi perimti <i>tinkamas kandidatas</i>	20–22

Pirmoji dalis (16–18)

- ¹⁶ “Vyrų - kurį išpranašavo + apie JUDA ,	broliai, Dvasia tapusį	turėjo Šventoji VADU	išsipildyti lūpomis suėmusių	Raštas, Dovydo, Jėzų,
	: ¹⁷ nes : ir	priskaičiuotas turėjo	buvo dalį	prie mūsų TARNYSTĖS šios.
+ ¹⁸ JIS gi - ir, - ir	įsigijo sklypą stačia galva išvirto	iš atlygio puolęs žemyn, visi	už NEDORYBĘ plyšo viduriai	pusiau, JO .

Pirmoji dalis (16–18) susideda iš dviejų padalų.

Pirmoje padalėje (16–17) pateikiamas ilgas sudėtinis sakinytis, kuris iškilmingu tonu konstatuoja, kas ir kodėl yra „Rašto“ pranašystės objektas (Judas). Padala sukomponuota iš dviejų segmentų: trinario **aa'b** (16) ir dvinario **aa'** (17). Padalos kompozicija paralelinė (**ab**). Trinario pirmasis narys (16a) pateikia kreipinį ir pagrindinio sakinio veiksnį bei tarinį; antrasis narys (16b) šalutiniu sakiniu apibūdina pagrindinio sakinio veiksnį; trečiasis narys (16c) pateikia pagrindinio sakinio objektą (Judas) su jį apibūdinančiu šalutiniu sakiniu. Pirmuosius du paralelinius narius jungia semantinė anomalija. Antrasis narys išplėstine forma aiškina pirmojo nario galutinį terminą „Raštas“, kurį vienas aktyvus veikėjas (Šventoji Dvasia) išsako antro aktyvaus veikėjo (Dovydo) lūpomis (pažodžiui *burna*). Tai leidžia suformuluoti dvi hipotezes: 1) autoriui be galo svarbu priminti skaitytojui teologinę įkvėpimo sąvoką arba 2) antrasis narys reikalingas kompozicijai kiekybi-

niu požiūriu subalansuoti, todėl ypatingos teologinės svarbos interpretacijai nesuteikia. Trečiojo nario pirmasis ir paskutinis terminai yra tikriniai vardai. Taip pabrėžiama Judo ir Jėzaus opozicija. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad trinario segmento narių paskutiniai terminai paraleliai pateikia „Raštas“, „Dovydas“ ir „Jėzus“, o tai, savo ruožtu, rodo glaudų jų santykį. Padalos antrasis segmentas, kurio kompozicija papildymo paralelizmas (**ab**) priežastine jungtimi prijungiamas prie pirmojo segmento ir aiškina, kodėl būtent Judas yra „Rašto“ pranašystės objektas. Padalos segmentus sieja pareigybės semantinis laukas, jis išryškina Judo vykdytų pareigų opoziciją: „vado (suėmusių Jėzų)“, ką išties darė, ir „tarnystės“, ką turėjo daryti. „Tarnystės“ specifiką nurodo glaudus sąryšis su „mes“, kaip opozicija „suėmusiems Jėzų“, bet ši tema padaloje ir visoje pirmojoje dalyje daugiau neplėtojama.

Antrąją padalą (18) sudaro vienas trinaris segmentas, kurio kompozicija **abb'**. Jos turinys – trumpesnis sudėtinis sakiny, pasakojantis, kas nutiko Judui. Tonas jau ne toks išskilmingas, kaip pirmosios padalos, ir primena paprasčiausią įvykio pasakojimą, jei neatkreiptų dėmesio tai, kad autorius pabrėžia kraupios baigties temą. Nors Judo vardas neminimas, bet segmento pirmasis ir paskutinis terminai, „įrėminantys“ segmentą, yra į Judą kreipiantys įvardžiai. Pirmasis narys (18a) nurodo sklypo įsigijimo faktą ir aplinkybes, antrasis (18b) ir trečiasis (18c) paraleliai plėtoja kraupios Judo baigties temą, kaip matėme iš konteksto ir leksikos analizės, tampa svarbiu autoriaus retorinės strategijos elementu.

Pirmoji dalis komponuojama centruotai: kraštuose du paraleliniai inversinės kompozicijos trinariniai segmentai, centre – dvinaris. Tai paaiškina, kodėl autorius šalutiniu sakiniumi papildomai plėtoja „Rašto“ įkvėpimo temą (Apd 1, 16b) – reikia subalansuoti kompoziciją. Segmentus jungia du elementai: 1) Judo personažas – jis pirmajame segmente įvardijamas tikriniu vardu, į Judą kreipia trečiojo segmento vyriškosios giminės įvardžiai, o centriniame segmente jis yra tiesiogiai neįvardytas veiksmažodžių subjektas; 2) Judo „funkcijos“ semantika: paraleliniai kraštiniai segmentai nurodo Judo, kaip „vado“, funkciją, ši papildomai įvertinama kaip „nedorybė“ su finansiniu atlygiu už jos vykdymą, centriniame segmente tam priešpriešinama „tarnystė“, kurią įvertina „mes“ kaip kolektyvinis „tarnystės“ vykdytojas. Apibendrinant galima teigti, jog „funkcijos“ temos terminų sklaida ir pirmosios dalies kompozicijos strategija rodo, kad kraštiniuose segmentuose aprašyta „funkcija“ – tai centrinio segmento „funkcijos“ (kuri yra priežastis, kodėl būtent apie Judą kalba „Raštas“ ir Petras) opozicija. Kitaip tariant, pirmosios dalies pagrindinė tema – netinkamas kandidatas, kuris susipainioja tarp „noriu“ ir „privalau“.

Antroji dalis (19)

+ ¹⁹Ir (tai) *pasidarė žinoma* visiems gyventojams JERUZALĖS,

: todėl *buvo pavadintas*

. jų kalba

. tai reiškia:

tas sklypas

Hakeldamach, –

„KRAUJO SKLYPAS“.

Antroji dalis (19) yra daug trumpesnė už pirmąją ir trečiąją. Joje neilgu sudėtinu sakiniu, kuriame šalutinis sakinyks prie pagrindinio prijungiamas priežastiniu ryšiu, autorius konstatuoja du įvykius²⁷: Jeruzalės gyventojai sužino tam tikrą informaciją ir tai juos paskatina konkrečiam sklypui suteikti specifinį pavadinimą. Dalis sukomponuota iš dviejų segmentų: vienanario (19a) ir trinario (19bcd). Dalies kompozicija paralelinė **ab**, trinario segmento kompozicija paralelinė **abb'**. Vienanario segmento ir trinario pirmojo nario terminų dispozicija identiška: pirmasis terminas – sudurtinis tarinys, toliau – objektas. Segmentus jungia personažas „Jeruzalės gyventojai“, tai informacijos gavėjas (19a) ir informacijos naudotojas (19b). Svarbu atkreipti dėmesį, kaip meistriškai autorius naudoja sudurtinį tarinį ir stengiasi skaitytojo dėmesį atitraukti nuo, autoriaus nuomone, nereikšmingų detalių: kas perdavė informaciją, kada, kodėl ir t. t. Terminų sklaida leidžia teigti, jog dalyje autoriui svarbiausi du momentai: 1) gautos informacijos išprovokuotas veikimas ir 2) glaudus sąryšis tarp „Jeruzalės“ ir „Kraujo sklypas“, nes tai yra pradinis ir baigiamasis dalies terminai, kurie „įrėmina“ dalį.

Tai išties keistas, jokios svarbios informacijos neperteikiantis ir aiškios retorinės strategijos neturintis tekstas. Esminis jo turinys – graikakalbei auditorijai išaiškintas sklypo pavadinimas ir jo kilmė. Sunku patikėti tuo, kad autorius gaišo laiką, puikiai sukomponuodamas graikų–aramėjų žodyną, todėl galima formuluoti prielaidą, jog tikroji antrosios dalies funkcija atsiskleis tik analizuojant pirmosios Petro kalbos visumą kompoziciją.

Trečioji dalis (20–22)

:: ²⁰Nes parašyta Psalmių knygoje:

+ „Tepavirsta jo sodyba dykviete,

+ ir niekas tenegyvena joje“,

- bet „Jo **PAREIGAS** teperima *kitas*“.

=====
²¹Taigi, turi

drauge su mumis vaikščiojusių vyrų,

visą laiką,

kol įėjo

ir išėjo tarp mūsų

Viešpats Jėzus,

²²pradedant Jono krikštu ir baigiant diena,

kai buvo paimtas iš mūsų,

LIUDYTOJU *jo* prikėlimo su mumis

tapti vienas iš *šių*.

Trečioji dalis (20–22) sukomponuota iš dviejų padalų. Kompozicija paralelinė **ab**.

Pirmoji padala (21) sudaryta iš dviejų segmentų. Pirmasis (20a) yra vienanaris, jame pateikiama įžanginė frazė. Antrasis (20bcd) yra trinaris, kuriame cituojami du Psalmių knygos tekstai (Ps 69, 26 = 20bc; Ps 109, 8 = 20d), tarpusavyje sujungti *kai adversativum* (supriešinimo jungtimi). Kompozicija **aa'b**. Pirmieji du nariai (20bc) pateikia pirmąją citatą. Trečiasis (20d) – antrąją. Citatas vienija du elementai: tas pats beasmenis personažas, tekste įvardytas asmeniniu įvardžiu „jis“, todėl gali susidaryti išpūdis, kad naudojamas papildymo paralelizmo modelis. Antrasis elementas – personažo „jis“ turimi dalykai: materialinė nuosavybė (sodyba), kuri turi pražūti, ir nematerialus elementas (postas), turintis išliekamąją vertę. Tai patvirtina, jog išties naudojamas supriešinimo paralelizmo modelis. Atkreiptinas dėmesys į paraleliai pateikiamų veiksmožodžių („tenegyvena“ ir „teperima“) nuosaką. Taip autorius pabrėžia ne tik supriešinimo paralelizmą tarp citatų, bet ir veiksmų besąlyginį vykdymą.

Antroji padala (21–22) yra sudėtingos kompozicijos. Tai rodo, kad autorius jai skiria ypatingą dėmesį. Padalos gramatinės problemos jau aptartos anksčiau. Čia apsiribojama padalos tarpinės retorinės analizės komentarais, nes pradinė yra labai techninė, iššęsta ir skaitytojui, neįsigilinusiam į retorinės analizės metodą, gali būti visai nenaudinga. Padalą sudaro penki segmentai. Kompozicija centruota, modelis **abcb'a'**. Kompozicijos kraštuose du dvinariai segmentai (21ab ir 22bc) pateikia pagrindinį sakinį su išbaigta mintimi, nurodančia būtinybę į pareigas išrinkti vieną iš apibrėžto kandidatų būrio. Padalos centre (21c–22a) du šalutiniai laiko aplinkybės sakiniai, sukomponuoti iš trijų segmentų centruotu būdu (**aba'**): trumputis vienanaris („Viešpats Jėzus“) centre ir išplėstine forma papildymo paralelizmo būdu plėtojamos laiko aplinkybės kraštuose. Kompozicijos analizė atskleidžia, jog laiko aplinkybės atlieka dvejopą funkciją: 1) kandidatui, apie kurį kalba kompozicijos kraštiniai segmentai, nustato patirties trukmės kriterijų; 2) apibrėžia „Viešpaties Jėzaus“ viešosios tarnystės trukmę (atkreiptinas dėmesys į tai, kaip nariuose 21d ir 22b paraleliai išdėstomi terminai). Padalos segmentus jungia du personažai: „Viešpats Jėzus“ ir „mes“, kaip artimiausia pirmojo personažo aplinka.

Trečiąją dalį vienija du elementai: 1) pareigybės semantika („pareigos“ ir „liudytojas“), taigi Petro tezė apie naujo apaštalo išrinkimą (21–22) įgyja biblinę argumentaciją (antroji citata 20d) ir 2) pareigas perimantis kitas asmuo (abiejų padalų galutiniuose terminuose žymimas įvardžiais „kitas“, „(vienas iš) šių“ ir taip „įrėminantis“ trečiąją dalį). Tai rodo, kad pagrindinė trečiosios dalies tema – tinkamas, laiko išbandytas kandidatas, pajėgus „privalau“ paversti „noriu“ (idealus motyvuotos elgsenos atvejis).

Dalių tarpusavio sąsajos

Pirmoji Petro kalba sukomponuota centruotai, pagal modelį **ABA'**. Kraštinės dalys turi supriešinimo paralelizmo sąryšį, pokytis, kaip visada tokio pobūdžio centruotose kompozicijose, vyksta centrinėje dalyje.

¹⁶ Vyrai broliai, **turėjo** išsipildyti **Raštas**,
kurį išpranašavo Dvasia Šventoji lūpomis Dovydo
apie Judą, tapusį vađu suėmusių **Jėzų**,

¹⁷ nes priskaičiuotas buvo prie mūsų ir turėjo dalį tarnystės šios.

¹⁸ Jis gi įsigijo sklypą iš atlygio už nedorybę
ir, stačia galva puolęs žemyn, plyšo pusiau,
ir išvirto visi viduriai jo.

¹⁹ Ir (tai) pasidarė žinoma visiems gyventojams Jeruzalės,
todėl buvo pavadintas tas sklypas jų kalba Hakeldamach, tai reiškia: „Kraujo Sklypas“.

²⁰ Nes **parašyta** Psalmių knygoje:
„Tevirsta jo sodyba dykvieta, ir niekas tenegyvena joje“;
bet „Tegul kitas perima jo tarnystę“.

²¹ Taigi, **turi** drauge su mumis vaikščiojusių vyrų,
visą laiką, kol įėjo ir išėjo tarp mūsų Viešpats **Jėzus**,

²² pradedant Jono krikštu ir baigiant diena, kai buvo paimtas iš mūsų,
liudytoju jo prikėlimo su mumis tapti vienas iš šių“.

Pagrindiniai kraštines dalis jungiantys elementai yra: 1) vardo „Jėzus“ vartojimo priešprieša; 2) priešprieša tarp personažų (Judo ir naujo kandidato į jo vietą); 3) priešprieša tarp pareigybės sampratų (to, ką Judas darė, ir to, ką jis turėjo daryti ir toliau darys jau naujas kandidatas); 4) bibliinių pranašysčių išsipildymo būtinybė („turėjo“ ir „turi“), jos tampa svarbia Petro kalbos tezių argumentacija. „Sklypo“ semantinis laukas („sodyba“) pirmąją dalį sujungia tik su trečiosios dalies pirmąja citata, su kuria supriešinta antroji, suteikianti argumentaciją naujai Petro tezei. Svarbu atkreipti dėmesį į tikrinių vardų dispoziciją paraleliniuose tekstuose. Pirmojoje dalyje jų gausu, o trečiojoje – tik vienas. Tai rodo, kad pirmąja citata išreikšta pranašystė jau turi įvardytą objektą ir jau išsipildė. Antrosios citatos pranašystė dar neišsipildžiusi, todėl dar beasmenė. Lukas yra tikras vardų ir titulų naudojimo virtuozas²⁸. Pirmojoje dalyje Jėzus yra paprasčiausiai „Jėzus“, nes yra smurtautojų objektas. Taip atskleidžiamas Jėzaus žmogiškosios prigimties trapumas. Tačiau antrojoje dalyje, prikėlimo kontekste, Jėzus tampa „Viešpačiu Jėzumi“, pabrėžiant jo dieviškumą.

Gali stebinti tai, jog vienintelis visas tris dalis jungiantis elementas yra „sklypas“ ir jo semantinis laukas. Jei centrinę dalį pašaliname iš teksto, skaitytojas, net ir labai įdėmiai analizuodamas tekstą su jo artimesniuoju kontekstu, nepajus, kad kažko trūksta. Labai svarbu atkreipti dėmesį į turinio ir tono pokyčius dalyse. Kraštinėse dalyse apstu teologi-

nio turinio, kuris suteikia joms iškilmingą toną. Centrinė, kurioje pagrindinis veikėjas – Jeruzalės gyventojai, nuo kraštinių skiriasi teologinio turinio trūkumu ir tono pokyčiu. Tai rodo autoriaus neslepiamą panieką teologiškai neraštingiems Jeruzalės gyventojams ir, kaip parodė tolesnio konteksto analizė, netiesiogiai išreikštą perspėjimą – tokie žmonės gali tik maištauti prieš Dievą ir yra nepajėgūs suimto Jėzaus sutapatinti su Viešpačiu Jėzumi.

Pirmosios Petro kalbos (Apd 1, 16–22) sąsajos su „Petro bloko“ centrine dalimi ir pabaiga

Be viso „Petro bloko“ retorinės analizės neįmanoma tiksliai pasakyti, kuris tekstas yra centrinė bloko dalis, bet hebrajų retorikoje galiojanti teksto kiekybinio balanso taisyklė leidžia daryti prielaidą, kad centrinės dalies reikia ieškoti 6-ame, 7-ame skyriuje arba 8-ojo skyriaus pradžioje.

Ir išties būtent šioje bloko dalyje ypač stipri Jeruzalės vadovų ir gyventojų grėsmės krikščionių bendruomenei atmosfera. Ypač išsiskiria ilgas pasakojimas apie Stepono nužudymą (Apd 6, 8 – 8, 4). Straipsnyje apsiribojama nurodant reikšmingiausias tematinės ir semantines sąsajas. Išskirtinį krikščionių Steponą („pilnas malonės ir galios, darė žmonėse didžiųjų ženklų ir stebuklų“ Apd 6, 8) nužudo įniršę Jeruzalės vadovai ir gyventojai. Nužudymo būdas taip pat sieja abu tekstus. Kaip matyti, Judo mirtis prilyginama Senojo Testamento raštuose nustatyta mirties bausmei, kuria baudžiama už maištą prieš Dievą (Kun 24, 16). Steponas taip pat nužudomas Įstatymo nustatytu būdu, kaip netikrus dievus pradėjęs garbinti niekdarys (Įst 13, 7–11). Kaip būdinga centruotoms kompozicijoms, pokytis įvyksta centrinėje dalyje. Jeruzalės gyventojų, kaip maištininkų prieš Dievą, tema plėtojama iki Stepono pasakojimo, po šio pasakojimo užleidžia vietą krikščionybės plitimo tarp pagonių temai, kol kulminacijos tašką pasiekia „Petro bloko“ pabaigoje, kai Jeruzalės susirinkime Petro raginimu sudaromos juridinės sąlygos pagonims įsijungti į krikščionių bendruomenę.

Tarp pirmosios ir paskutinės Petro kalbos taip pat esama glaudžių tematinių ir semantinių sąsajų. Abiejose plėtojama „papildymo tema“: pirmojoje kalboje Petras ragina papildyti apaštalų kolegiją, atkuriant simbolinę dvylikos visuminę imtį, paskutinėje ragina sudaryti sąlygas krikščionių bendruomenės plėtrai, taip išplečiant išrinktosios tautos imtį. Paskutinėje kalboje, kaip ir pirmojoje, naudojama „pareigų“, „išrinkimo“ bei „liudijimo“ semantika (Apd 15, 7) ir maištavimo prieš Dievą semantika (Apd 15, 10). Tiek pirmoji, tiek paskutinė kalba sakoma paties Petro iniciatyva. Tiek pirmosios, tiek paskutinės kalbos atveju auditorija paklūsta Petro raginimui.

Ši, kad ir preliminari, stambios imties kompozicijos vieneto retorinė analizė rodo, jog smulkios kompozicijos vieneto imties kontekste reikšmės neturinti pastaba apie Jeruzalės gyventojus (Apd 1, 19) išties yra svarbi „Petro bloko“ kompozicijos jungtis. Interpretacijos lygmenyje netgi galima kalbėti jau ne apie dvi, o apie tris pirmosios Petro kalbos pranašystes. Viena išsipildžiusi (Judo mirtis) ir dvi atviros: pirmoji artimesnei ateičiai (Motiejaus išrinkimas), antroji (tradicinis Jeruzalės maištavimas prieš Dievą) – tolesnei.

Išvados

Atlikus pirmosios Petro kalbos (Apd 1, 22) retorinę analizę galima konstatuoti, kad šio darbo tikslas yra pasiektas, ir padaryti keturias išvadas:

1. Pirmosios Petro kalbos tekstas, nors ir parašytas graikų kalba, komponuojamas griežtai laikantis hebrajų kompozicijos taisyklių²⁹. Tai, be kitų dalykų, paaiškina Apd 1, 22 sudėtingą sintaksę.

2. Patvirtinta ketvirtoji J. Dupont'o hipotezė, kad „Raštas“ (Apd 1, 16) siejamas tik su pirmąja Psalmių knygos citata (Apd 1, 20bc).

3. Visiškai paneigta hipotezė, kad Apd 1, 18 ir Apd 1, 19 formuoja kompozicinę vienetą. Taip pat įrodyta, jog Apd 1, 19 nėra nesklendus autoriaus minties šuolis arba sunkiai paaiškinamas teksto intarpas. Pirmosios Petro kalbos centrinėje dalyje pateikta pastaba apie Jeruzalę ir jos gyventojus vaidina svarbų vaidmenį stambesnės imties kompozicijos vieneto lygmenyje ir įgyja Senojo Testamento tekstais netiesiogiai grindžiamos pranašystės reikšmę.

4. Tiek teologijos, tiek tarpdisciplininėms Biblijos tekstų studijoms visiškai netinka literatūriškai apdorotas, linijine tvarka atliktas originalaus teksto vertimas į lietuvių kalbą. Norint, kad tekstas atspindėtų originalų tekstą ir autoriaus retorinę strategiją, būtina ne tik tiksliai versti atskirus žodžius, bet ir išsaugoti tikslią žodžių poziciją sakinyje, terminų formalias bei semantines sąsajas su paraleliniais terminais. Be jokios abejonės, toks vertimas skaitytojui, nesusipažinusiam su semitų kompozicijos modeliais ir retorikos principais, yra sunkiai skaitomas. Reikia pabrėžti ir tai, kad Biblijos tekstų, sukomponuotų ne linijine tvarka, pateikimas kodekso formos leidinyje labai apsunkina tekstų analizę. Tinkamiausios teksto pateikimo formos yra dvi: ritinys arba tekstynas. Speciali kompiuterinė programa kompiuterio ekrane leidžia matyti ir analizuoti gana didelės imties tekstą.

NUORODOS

- ¹ Puikus pavyzdys – *Soards M. L.* The Speeches in Acts: Their Content, Context and Concerns. Westminster/Louisville/Kentucky. 1994.
- ² *Amilevičius D.* Nauji Biblijos tekstų literatūrinės analizės metodai: retorinė analizė // SOTER. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. 1999. Nr. 1 (29). P. 5–16.
- ³ *Dupont J.* La Destinée de Judas Prophetisée par David (Actes 1, 16–20) // Catholic Biblical Quaterly. 23 (1963). P. 42.
- ⁴ Ten pat. P. 43.
- ⁵ Ten pat. P. 45.
- ⁶ Ten pat. P. 46.
- ⁷ *Pvz., Schneider G.* Gli Atti degli Apostoli. T. 1. Paideia. Brescia. 1986. P. 299–301.
- ⁸ *Wilcox M.* The Judas-Tradition in Acts 1, 15–26 // New Testament Studies. 19 (1973). P. 444.
- ⁹ *Fitzmyer J. A.* The Acts of the Apostles. A New Translation with Introduction and Commentary. New York. 1998. P. 218.
- ¹⁰ *Pesch R.* Atti degli Apostoli. Assisi. 1992. P. 95.
- ¹¹ *Alter R.* L'arte della narativa biblica. Brescia. 1990. P. 63–87.
- ¹² Neįmanoma atkurti istorinių kalbos aplinkybių, jei ji apskritai yra „istoriška“, tačiau būtina nepamiršti, kad Luko raštai nėra dokumentinės kronikos, kaip suprantama šiais laikais (*Loveday A.* Fact,

- Fiction and the Genre of Acts // *New Testament Studies*. 44 (1998). P. 381–399). Nemažai tyrimų rodo, kad Luko raštuose randamas tam tikras kiekis dar iki Luko raštų egzistavusios aramėjiškos medžiagos, kurią Lukas plėtoja ir pritaiko savo reikmėms (taip teigia, pavyzdžiui, *Barrett C. K. The International Critical Commentary on the Acts of Apostles*. T. 1. Edinburg. 1994; tuo abejoja *Wilcox M. Ten pat*. P. 444).
- ¹³ Dvylika yra pakankamas narių skaičius, norint suburti vietinį sinedroną. Grupėje yra tam tikras skaičius moterų, bet tai netrukdo Lukui plėtoti temos (*Haenchen E. The Acts of the Apostles*. Oxford. 1971. P. 28).
- ¹⁴ Preliminarūs Apaštalų darbų knygos pirmosios dalies retorinės analizės rezultatai rodo, kad knygos pirmosios dalies („Petro bloko“) centras yra 4 skyriuje (mokinių malda), nors jo reikėjo tikėtis 7 skyriaus pabaigoje. Žinant Luko teologijos išskirtinį dėmesį maldai, visai nestebintų, jei „Petro bloko“ centrinis taškas būtų mokinių malda, o tokį kiekybinį disbalansą galima aiškinti beveik trijų skyrių medžiagos apie Paulių įterpimu į „Petro bloką“. Vis dėlto tai tik prielaida, kurią patvirtins arba paneigs visos Apaštalų darbų knygos retorinė analizė.
- ¹⁵ Ne šio darbo tema gilintis į Judo baigties istoriškumą, bet Luko laikais egzistavo trys pasakojimo apie Judo mirtį versijos; jų šaltiniai iki šiol nežinomi. Luko variantas yra per daug teologinis, kad galėtų būti tikras.
- ¹⁶ *M. Rese* mano, kad Lukas gana menkai buvo susipažinęs su Senojo Testamento raštais (*Rese M. Alt-testamentliche Motive in der Christologie des Lukas*. Bonn: Rheinische-Friedrich-Willhelms-Univ. 1965. P. 215).
- ¹⁷ *Lohse E. ΣΙΩΝ ΚΤΛ* / *Grande Lessico del Nuovo Testamento*. T. XII.
- ¹⁸ Nors mokslininkai iki šiol diskutuoja dėl pavadinimo „Jeruzalė“ reikšmės ir Luko interpretacija būtų labai naudinga (*Lohse*. Ten pat), tačiau autorius sutelkia dėmesį būtent į *Ἀκελδαμάχ* vertimą, taip atskleidamas, kad tikroji jo auditorija – graikakalbiai krikščionys (*Conzelmann H. Acts of Apostles. A commentary on the Acts of Apostles*. Hermeneia. Louisville-Westminster. 1993. P. 18; *Barrett*. Ten pat. P. 99).
- ¹⁹ *Pavoncello N. Il Sangue nella letteratura rabbinica / Atti degli Apostoli*. Roma. 1981. P. 573–582.
- ²⁰ *McCarthy D. Il simbolismo del sangue / Atti degli Apostoli*. Roma. 1981. P. 20.
- ²¹ *Barrett*. Ten pat. P. 97; *Conzelmann*. Ten pat. P. 11.
- ²² *Fitzmyer*. Ten pat. P. 223.
- ²³ *Barrett*. Ten pat. P. 98.
- ²⁴ *Lohse*. Ten pat.
- ²⁵ *Potterie de la I. Les deux noms de Jerusalem dans Apôtres // Biblica*. 63/2 (1982). P. 185–187.
- ²⁶ Ten pat. P. 158.
- ²⁷ *γνωστὸν ἐγένετο* yra Luko mėgstama formuluotė (*Barrett*. Ten pat. P. 228), kuri šioje vietoje naudojama įvykiui konstatuoti, o ne teiginiui iškilmingu tonu pradėti.
- ²⁸ *O'Toole R. F. L'Unità della Teologia di Luca: Un' analisi del vangelo di Luca e degli Atti*. Torino. 1994. P. 29–52.
- ²⁹ *Meyner* atlikta studija įrodė, kad visas pirmasis Luko tomas (Evangelija) irgi sukompnuotas laikantis hebrajų kompozicijos taisyklių (*Meyner R. Il Vangelo secondo Luca*. Roma. 1994).

LITERATŪRA

1. *Alter R. L'arte della narativa biblica*. Brescia. 1990.
2. *Amilevičius D. Nauji Biblijos tekstų literatūrinės analizės metodai: retorinė analizė // SOTER*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. 1999. Nr. 1 (29). P. 5–16.
3. *Barrett C. K. The International Critical Commentary on the Acts of Apostles*. T. 1. Edinburg. 1994.
4. *Conzelmann H. Acts of Apostles. A commentary on the Acts of Apostles*. Hermeneia. Louisville-Westminster. 1993.

5. *Dupont J.* La Destinée de Judas Prophetisée par David (Actes 1, 16–20) // *Catholic Biblical Quarterly*. 23 (1963). P. 41–51.
6. *Fitzmyer J. A.* The Acts of the Apostles. A New Translation with Introduction and Commentary. New York. 1998.
7. *Haenchen E.* The Acts of the Apostles. Oxford. 1971.
8. *Lohse E.* Σιων κτλ) // *Grande Lessico del Nuovo Testamento*. T. XII.
9. *Loveday A.* Fact, Fiction and the Genre of Acts // *New Testament Studies*. 44 (1998). P. 380–410.
10. *McCarthy D.* Il simbolismo del sangue / Atti degli Apostoli. Roma. 1981. P. 19–35.
11. *Meynet R.* Il Vangelo secondo Luca. Roma. 1994.
12. *O'Toole R. F.* L'Unità della Teologia di Luca: Un' analisi del vangelo di Luca e degli Atti. Torino. 1994.
13. *Pavoncello N.* Il Sangue nella letteratura rabbinica / Atti degli Apostoli. Roma. 1981.
14. *Pesch R.* Atti degli Apostoli. Assisi. 1992.
15. *Potterie de la I.* Les deux noms de Jerusalem dans Apôtres // *Biblica*. 63/2 (1982). P. 153–187.
16. *Rese M.* Alttestamentliche Motive in der Christologie des Lukas. Bonn: Rheinische-Friedrick-Willhelms-Univ. 1965.
17. *Schneider G.* Gli Atti degli Apostoli. T. 1. Paideia. Brescia. 1986.
18. *Soards M. L.* The Speeches in Acts: Their Content, Context and Concerns. Westminster/Louisville/Kentucky. 1994.
19. *Wilcox M.* The Judas-Tradition in Acts 1, 15–26 // *New Testament Studies*. 19 (1973). P. 438–452.

Gauta: 2010 03 22

Parengta spaudai: 2010 06 04

Darius AMILEVIČIUS

THE FIRST SPEECH OF PETER (ACT 1, 16–22): WHAT REALLY PREDICTED THE SCRIPTURE AND WHAT KIND OF FUNCTION HAS V. 19 IN THE TEXT

Summary

Up to 1985 the traditional exegesis put much attention to the speeches of Peter in the Acts of the Apostles (with enormous contribution of J. Dupont), after that almost left this kind of research with a lot of problems pending. Later, some scholars were trying to apply the method of the rhetorical criticism that follows the rules of the classical rhetoric, to these speeches (for example M. L. Soards).

The research of R. Meynet on the composition of the Gospel of Luke showed that Luke remains faithful to the models of the Semitic composition and that the method of rhetorical analysis (not rhetorical criticism) is the right one to help to resolve the problems, that the traditional exegesis is unable to resolve, and opens the new perspectives to the interpretation. In the Acts of the Apostles Peter speaks 25 times: he begins in cap. 1 and ends in cap. 15, after that he disappears from the stage. Of all these materials of Peter eight speeches emerge, that, according to the external and internal criteria, differ from the others and form the group (1, 16–22; 2, 14–36; 3, 12–26; 4, 8–12; 5, 29–32; 10, 34–43; 11, 5–17; 15, 7–11).

This article is dedicated to the research of the composition of the Acts 1, 16–22 and to resolve the internal problems of the speech, that essentially are two. The first one – is not clear what connection has the singular “the Scripture” in v. 16 with two quotations of the Old Testament in v. 20. The problem is very important for the interpretation, because it is not clear what exactly predicted by “the Scripture”. The second one is the function of the v. 19 (the mention of the inhabitants of Jerusalem and the translation of the Semitic name) in the text.

The first speech of Peter is composed of three parts, organized between them in concentric manner.

The first part discusses the main object of the first quotation of the book of Psalms – Judas the Rebel, which refused to continue in the apostolic office. The third part transmits the second main thesis of Peter – the office

cannot remain vacant and, in the second place, describes the requests for the candidates. The short second part (the central part) tells the origin of the specific Aramaic name of the piece of land and its translation into Greek. The first one and the third one are the parts parallels. The semantic connections show that they are opposed to each other.

The central part has very weak semantic connections with the external parts. The only direct connection is the term “piece of land”. The semantic connection is made through the relation between “blood” (v. 19) and “bowel” (v. 18), in other terms – made by the context of the violent death. For this, up to now, the scientists had only two explanations of the role of v. 19: 1) v. 18 and v. 19 form the unit with unexplainable mention of “the inhabitants of Jerusalem” or 2) treated the v. 19 as an inclusion. The weak connections of the v. 19 with the external parts shows the phenomenon of omission – if v. 19 is cancelled from the text, the reader does not notice that something is lacking. The rhetorical analysis of the superior level of organization of the text results shows that the central part introduces a very important subject (the relation with the follow-on context) – a threat of the inhabitants of Jerusalem to Christianity. This theme becomes developed into the following long chapters.

The rhetorical analysis of the speech, first of all, showed that the text of the speech is composed according to the models of the Semitic composition and this also explains the difficult syntax of the v. 22.

Then, we confirmed the fourth hypothesis of J. Dupont that the singular “the Scripture” refers only to the first prophecy (v. 20bc). The second one (v. 20d) is introduced by Peter to support his new thesis (the elections of the new apostle). That means that Peter acts as a prophet, who is identified with the fulfillment of the prophecy (v. 20bc) and shows another one (v. 20d), which is about to fulfill.

The v. 19 and v. 18 cannot form the unit, because the v. 19 is the central part of the speech and plays a very important role on the highest level of the composition.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: retorinė analizė, Naujasis Testamentas, Apaštalų darbai, Lukas, Petras, kalba.

KEY WORDS: Rhetorical analysis, New Testament, Acts of Apostles, Luke, Peter, speech.

Darius AMILEVIČIUS – Biblijos mokslų licenciatas (Popiežiškasis Biblijos institutas, Roma, Italija), Vytauto Didžiojo universiteto Katalikų teologijos fakulteto dėstytojas. Adresas (darbovietės): Gimnazijos g. 7, 44260 Kaunas. Tel. (8 37) 32 34 77.

Darius AMILEVIČIUS – a licentiate in biblical sciences (Pontifical Biblical Institute, Rome, Italy), lecturer at the Faculty of Catholic theology (Vytautas Magnus University). Office address: Gimnazijos g. 7, 44260 Kaunas. Tel. (8 37) 32 34 77.